

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Název projektu	Rozvoj vzdělávání na Slezské univerzitě v Opavě
Registrační číslo projektu	CZ.02.2.69/0.0./0.0/16_015/0002400

Prezentace předmětu:
INFORMAČNÍ MANAGEMENT

Vyučující:
Ing. Radim Dolák, Ph.D.

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

INFORMAČNÍ MANAGEMENT

4. DOKUMENTY – DRUHY, IDENTIFIKACE

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Ing. Radim Dolák, Ph.D.

Kapitola dokumenty se zabývá nejen definicí samotného pojmu dokument, ale především dělením na jednotlivé druhy, identifikací dokumentů, prací s dokumenty, umístěním objektů.

Významná část je věnována také problematice elektronických dokumentů, které jsou závislé na technických prostředcích, standardech používaných prostředí a v neposlední řadě programovým nástrojům, které jsou nezbytné pro zpřístupnění jejich obsahu.

Z hlediska obrovského množství různých dokumentů je pro efektivní práci naprosto zásadní využívat možností rychlého a přesného vyhledání dokumentů díky vytvořeným mezinárodním využitelným systémům pro identifikaci dokumentů.

Cíle přednášky

- ✓ **Definovat pojem dokumenty**
- ✓ **Seznámit s druhy dokumentů**
- ✓ **Uvést různé způsoby identifikace dokumentů**

Definice pojmu dokument

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Pro definici dokumentu budeme vycházet z několika definic v rámci českých technických norem (ČSN), které v současné době vydává Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví.

Podle normy ČSN ISO 5963 je dokument jakýkoliv předmět, který byl zhotoven tiskem nebo jiným způsobem a lze jej katalogizovat nebo indexovat. Tato definice se vztahuje nejen na psané a tištěné dokumenty v papírové nebo mikrografické podobě např. knihy, časopisy, vyobrazení, mapy, ale také na netištěné dokumenty např. strojem čitelné záznamy, filmy, zvukové nahrávky, a trojrozměrné předměty nebo reálie používané jako ukázky.

Definice pojmu dokument

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVÍNĚ

Podle normy ČSN 01 0193 je dokument hmotný předmět plnicí funkci informačního pramene, který lze katalogizovat a indexovat.

ČSN ISO 9707 pak definuje pojem dokument jako zaznamenanou informaci, která může být považována za jednotku v dokumentačním procesu bez ohledu na její fyzickou formu a vlastnosti.

Vaněk (2013) uvádí, že se dokumenty (informační zdroje) dělí podle řady kritérií, např. podle způsobu (formy) zaznamenání obsahu, podle nosiče (přenášené energií, tištěné, elektronické aj.) nebo kontinuity vydávání (jednorázové nebo periodické) atd. Dokumenty je možné identifikovat, zpracovávat, vyměňovat jako celek (jednotka) mezi uživateli a/nebo systémy.

Elektronické dokumenty

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Elektronické dokumenty se pak podle Vaňka (2013) od tradičních typů dokumentů neliší obsahovými, ale některými formálními charakteristikami, především digitálním způsobem záznamu informací. Obsah dokumentů je nezávislý na materiálním nosiči – paměťovém médiu.

Elektronické dokumenty jsou závislé na:

- technických prostředcích,
 - standardech používaných prostředí,
 - programových nástrojích nezbytných pro zpřístupnění jejich obsahu.
-

Druhy dokumentů

Mezi nejznámější druhy dokumentů náleží:

- knihy,
 - periodika a seriálové publikace,
 - speciální literatura,
 - šedá literatura,
 - další druhy dokumentů.
-

Druhy dokumentů-knihy

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Nejznámějším druhem dokumentů je patrně kniha, která existuje v různých formách již od starověku (od starověkých svitků až po moderní digitální knihy).

Kniha je označována jako nejúčinnější, nejtrvalejší a nejstarší prostředek pro sdělování myšlenek.

Z hlediska odborné definice je například podle ČSN ISO 5127 kniha duševní dílo vydané v psané, tištěné nebo elektronické formě, obvykle rozdělené na stránky a tvořící fyzickou jednotku. Jiná norma ČSN ISO 01 0166 definuje knihu jako tištěný nebo jakýmkoli jiným způsobem rozmnožený grafický dokument, knihařsky zpracovaný do tvaru svazku a tvořící myšlenkový a výtvarný celek.

Druhy dokumentů-knihy

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Typy knih podle Vaňka (2013):

- monografie – publikace systematicky, všestranně a podrobně pojednávající o jednom zpravidla úzce vymezeném tématu, může být dílem jednoho nebo více autorů,
 - sborník – soubor jednotlivých statí mnoha autorů, např. příspěvků z konferencí, kongresů apod.,
 - učebnice – výukový materiál pro různé stupně škol,
 - vysokoškolská skripta,
 - příručky,
 - encyklopedie (naučný slovník) – abecedně nebo systematicky uspořádaný výklad termínů,
-

Druhy dokumentů-knihy

- slovníky – jazykové (překladové), výkladové, terminologické, glosáře,
- adresáře, telefonní seznamy,
- tabulky,
- průvodce,
- návody,
- hudebniny,
- atlasy,
- obrazové publikace.

Druhy dokumentů-periodika, seriálové publikace

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Po knihách jsou dalšími nejznámějšími typy dokumentů bezesporu periodika a seriálové publikace, které mají velkou výhodu v tom, že obsahují velmi aktuální informace od různých autorů v často tematicky zaměřených celcích.

Periodikem, resp. periodickým tiskem se dle zákona 46/2000 Sb. (tiskový zákon) podle § 3 odstavec a) myslí: „noviny, časopisy a jiné tiskoviny vydávané pod stejným názvem, se stejným obsahovým zaměřením a v jednotné grafické úpravě nejméně dvakrát v kalendářním roce“.

Seriálová publikace je podle ČSN ISO 5127 publikace v tištěné nebo netištěné formě, vydávaná postupně po částech, obvykle s číselným nebo chronologickým označením a určená k neomezenému pokračování bez ohledu na periodicitu.

Druhy dokumentů-periodika, seriálové publikace

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Periodika vychází průběžně v určitých předem stanovených intervalech (periodicky) a obsahují jednotlivé články od různých autorů tematicky zaměřené v souladu s hlavní orientací periodika vyjádřenou zpravidla již v jeho názvu. Z hlediska zaměření na cílové čtenáře bývá periodikum určeno buď širšímu okruhu čtenářů, nebo čtenářům preferujícím určité dané téma.

Mezi nejznámější periodika patří:

- noviny - obsahují aktuální informace, jejich periodicitu je zpravidla 1 den až 1 týden,
 - časopisy - vychází s periodicitou 1 týden až půl roku,
 - ročenky - vychází jednou za rok.
-

Druhy dokumentů-speciální literatura

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Do speciální literatury se řadí normy, patenty a také firemní literatura.

Normy lze definovat jako určité dohody obsahující technické specifikace a další kritéria pro různé materiály, výrobky, postupy a služby tak, aby vyhovovaly danému účelu. Jedná se o kvalifikovaná doporučení, jejichž používání je dobrovolné.

Patenty jsou dokumenty, které byly vytvořeny v souvislosti s přihlašovaním vynálezů, objevů, průmyslových vzorů a ochranných známek a s udělováním patentů, autorských osvědčení atd. Patří sem například patentové dokumenty, autorská osvědčení, průmyslové a užité vzory nebo osvědčení k nim, ochranné známky, zveřejněné přihlášky atd.

Patent je pak podle ČSN ISO 690 patentový dokument, ve kterém je oficiálně publikovaná specifikace definující vynález, používaná k získání nebo uplatnění patentových práv.

Druhy dokumentů-speciální literatura

Posledním druhem speciální literatury je firemní literatura, která zahrnuje např. adresáře, katalogy veletrhů a výstav, katalogy s výrobními programy firem, firemní časopisy a také výroční zprávy.

Firemní literatura zahrnuje ty materiály, které vydávají podniky, obchodní organizace a společnosti, aby informovaly veřejnost o svých výrobcích, službách nebo činnosti.

Druhy dokumentů-šedá literatura

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Za šedou literaturu jsou považovány dokumenty, které není možné získat v běžné distribuční síti, tedy například prostřednictvím knižního trhu. Díky rozvoji moderních informačních technologií jsou ale dostupné. Jsou publikovány také nebo jen elektronicky a často zpřístupňovány bez omezení všem uživatelům.

Vysokoškolské kvalifikační práce, což jsou jednotlivcem zpracované odborné písemné práce, jež jsou základem pro získání vysokoškolské kvalifikace, akademického titulu nebo vědecko-pedagogické hodnosti:

- bakalářské práce,
 - diplomové práce,
 - rigorózní práce,
 - disertační (doktorské) práce,
 - habilitační práce.
-

Druhy dokumentů-šedá literatura

Výzkumné zprávy obsahují informace o výsledcích řešení zadaného výzkumného úkolu.

Technické zprávy obsahují podklady pro výrobu, informace o výsledcích zkušebního provozu, technicko - ekonomické studie apod.

Druhy dokumentů-další druhy dokumentů

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Mezi další dokumenty lze zahrnout např. legislativní dokumenty zahrnují zákony, vyhlášky, směrnice, předpisy. Dále také obrazové dokumenty, které zahrnují kartografické dokumenty (jednolistové, nástěnné, plastické mapy, globusy, plány a atlasy).

Do této skupiny je řazena i grafika, která ztvárňuje výtvarnými prostředky určité objekty, fakta nebo myšlenky (plakáty, pohlednice, fotografie, reprodukce výtvarných děl, názorné učební pomůcky, technické výkresy, diagramy a schémata).

Zvukové dokumenty zahrnují zvukové záznamy hudebního nebo slovesného díla, nebo zvuků, šumů, ruchů, gramofonové desky, zvukové CD, magnetofonové pásky a kazety apod. Audiovizuální dokumenty jsou dokumenty zaznamenávající současně zvuk i obraz, např. zvukový film, videokazeta, DVD, multimédia atd.

Identifikace dokumentů

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Za účelem možnosti rychlého přesného vyhledání dokumentů byly vytvořeny mezinárodně srozumitelné a mezinárodně využitelné systémy pro identifikaci dokumentů. Význam identifikace dokumentů v rámci těchto identifikačních systémů pak spočívá v jednotném a jednoznačném označení daného dokumentu včetně určení jeho nakladatele, popř. vydavatele,

Mezi nejvýznamnější identifikační systémy současnosti patří zejména následující:

- ISBN - International Standard Book Numbering,
 - ISSN - International Standard Serials Numbering,
 - ISMN - International Standard Music Numbering,
 - ISAN - International Standard Audiovisual Number,
 - DOI - Digital Object Identifier.
-

Identifikace dokumentů - ISBN

SLEZSKÁ
UNIVERZITA
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

ISBN je zkratkou z anglického „International Standard Book Numbering“. Je to systém mezinárodního standardního číslování knih, který vznikl koncem 60. let minulého století ve Velké Británii.

Původním záměrem se jednalo pouze o národní systém, který se ale postupně rozšířil do světa a byl zaveden také v České republice od roku 1989.

Centrálním orgánem tohoto systému je Mezinárodní agentura ISBN v Berlíně. V České republice je pak vrcholným orgánem Národní agentura ISBN, která sídlí a pracuje v Národní knihovně ČR. Účast v systému ISBN je dobrovolná a je zdarma.

Základními dokumenty, jimiž se řídí provoz systému ISBN je ČSN ISO 2108 Informace a dokumentace - Mezinárodní standardní číslování knih (ISBN) a Příručka uživatele systému ISBN23.

Identifikace dokumentů - ISBN

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Pro jednoznačnou identifikaci se k jednoznačné identifikaci knih používá Desetimístné číslo ISBN.

V rámci provozu systému ISBN pak jsou vytvářeny následující databáze:

- databáze přidělených čísel ISBN jednotlivým titulům národní produkce,
 - databáze NAK (adresář nakladatelů),
 - databáze ISBN ohlášených knih.
-

Identifikace dokumentů - ISBN

Číslo ISBN má pevnou strukturu, kdy jsou jednotlivé části čísla ISBN od sebe odděleny spojovníky nebo mezerou. Mezinárodnímu číslu knihy musí předcházet písmena ISBN. Původní deseticiferné ISBN (ISBN-10) obsahuje následující 4 části:

- identifikátor skupiny, tj. národní, geografická, jazyková nebo jiná ustálená skupina, přiděluje ho mezinárodní agentura ISBN a liší se délkou podle produktivity dané skupiny,
 - identifikátor vydavatele nebo výrobce je přidělován interně v rámci skupiny speciálně pro tento účel zřízenou agenturou, jeho délka se liší podle produktivity vydavatele nebo výrobce,
 - identifikátor titulu, jehož délka je dána délkou identifikátorů skupiny a vydavatele nebo výrobce,
 - kontrolní číslice.
-

Identifikace dokumentů - ISBN

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Nové třináctimístné ISBN (ISBN-13) má pak na začátku skupinu navíc. ISBN-13 má nyní identickou strukturu jako čárový kód EAN-13, takže je na knihách jako čárový kód uvedeno přímo ISBN.

Využití systému ISBN v praxi:

- obchodníci s knihami pro objednávky knih, skladovou agendu atd.,
 - knihovny pro jednoznačnou identifikaci titulu v bibliografických a katalogizačních databázích, meziknihovní výpůjční služby atd.,
 - kontrola vlastní produkce pro nakladatele knih,
 - vyhledávání pro koncové uživatele (čtenáře) v rámci katalogů knih.
-

Identifikace dokumentů - ISSN

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KÁRVINĚ

ISSN zkratkou z anglického „International Standard Serials Numbering“ a jedná se o systém mezinárodního standardního číslování seriálových publikací, který vznikl koncem 60. let minulého století v USA. V České republice pak byl zaveden zhruba od začátku 70. let minulého století. Vrcholným řídicím orgánem systému ISSN je Mezinárodní centrum ISSN v Paříži.

V České republice je řídicím orgánem České národní středisko ISSN pracující ve Státní technické knihovně v Praze. Přidělování čísel ISSN je dobrovolné.

ISSN se celkem skládá z osmi číslic, popř. dvou čtyřmístných číselných skupin, mezi nimiž je spojovník. Mezinárodnímu číslu musí předcházet písmena ISSN. Zkratka ISSN se od první číslice odděluje mezerou. Před ISSN lze uvést dvoumístný písmenný kód státu, např. CS.

Identifikace dokumentů - ISSN

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Využití systému ISSN v praxi je podle Národní technické knihovny následující:

- ISSN můžete využít v citacích z odborných časopisů,
 - ISSN se používá jako identifikační kód pro potřebu počítačového zpracování, vyhledávání a přenosu dat,
 - ISSN používají knihovny pro identifikaci a objednávky časopisů, pro potřeby meziknihovních služeb a souborných katalogů,
 - ISSN je základní údaj pro efektivní elektronické doručování dokumentů,
 - Z ISSN lze vygenerovat čárový kód GTIN 13 pro distribuci periodik.
-

Identifikace dokumentů - ISMN

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

ISMN je zkratka odvozená od anglického „International Standard Music Numbering“ a je to systém mezinárodního standardního číslování hudebnin, který existuje od roku 1995.

Podle Národní knihovny České republiky je systém ISMN v České republice v provozu od roku 1996.

Systém vznikl v důsledku úspěchu systému ISBN a je určen pro specifický druh publikací - tištěné hudebniny. V současné době je v systému ISMN registrováno 60 zemí.

Identifikace dokumentů - ISAN

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVÍNĚ

ISAN je zkratkou z anglického International Standard Audiovisual Number. Jedná se o identifikátor, který jednoznačně, trvale a globálně identifikuje audiovizuální dílo i jeho vyjádření.

Struktura čísla ISAN je tvořena z 16 hexadecimálních číslic (užívá číslic 0-9 a šesti doplňkových písmen latinské abecedy A–F). Číslo ISAN je rozděleno do dvou základních segmentů:

- ❑ segment kmenový, tvoří ho 12 hexadecimálních číslic (písmeno R=Root v modelu čísla),
 - ❑ segment, který tvoří 4 hexadecimální číslice, je segmentem pro identifikaci epizody nebo části seriálového audiovizuálního díla (viz E=Episode v modelu čísla).
-

Identifikace dokumentů - DOI

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

DOI je zkratka z anglického Digital Object Identifier a jedná se o identifikátor digitálních objektů, který je jedinečný a stále přidělený určitému digitálnímu objektu.

DOI identifikuje pouze jedinou entitu. Tento identifikátor je strojově čitelný a umožňuje snadnou komunikaci mezi různými systémy. DOI ulehčuje práci s digitálními objekty i z pohledu duševního vlastnictví.

Využití DOI je dnes běžně pro přidělování jednoznačného identifikátoru časopiseckým článkům v jejich elektronických verzích.

Všeobecně ale DOI může být využito pro jakékoliv objekty umístěné na síti. Způsob přidělování je v režii jednotlivých registračních organizací, které zastřešuje a řídí International DOI Foundation.

Identifikace dokumentů - DOI

Jak uvádí crossref.cz, tak DOI slouží především k přesměrování na aktuální URL.

Zatímco URL se s přestěhováním na jiný server mění, DOI zůstává stejný. DOI může obsahovat další identifikátory (např. ISBN, ISSN), které také slouží jako jednoznačné identifikátory pro vědecké práce.

DĚKUJI ZA POZORNOST